

Az állami függés és a választójog.

I.

többes és nyilvános választójogi javaslat különös foltokat kap, ha az állami függés szempontjából vizsgáljuk. Mikroszkopikus pontossággal látszanak meg így a tervezet szervei hibái s e kísérleti próbatétel felment attól, hogy az élet döntését bevárjuk.

Aggódásunk magva, hogy Magyarországon az államtól való függés mértéke és minősége aránytalanul jelentősebb, mint a nyugateurópai társadalmakban. Jelentősebb a mi függésünk nemcsak számszerűleg, hanem, mert a magyar államhatalom tevőleges részt kér gazdasági és lelki életünkéből. Történelmi kényszerűségekből kiindulva, Magyarország politikai centruma egyre kevésbé éri be az „éjjeli őr” szerepével. Mind több és több életjelenségbe avatkozik bele, gyámkodik, kezdeményez, segít, sőt versenyez is. Az állam a legnagyobb termelő és a legnagyobb megrendelő. A legtöbb művelt magyar tőle kapja kenyerét. Immár másfél milliárdos költségvetésünk (az adósságok és nyugdíjak leszámításával) elejétől végig az államtól való függés adathalmazata. A gyengeség esztendeiben minden önállóságot megejtett s negyven év alatt egész közéletünket begubózta az állam.

A magyar társadalom államosításának két eredmény csomója van, az egyik gazdasági, a másik pszichológiai. Kétségkívül mindkét eredménycsomóban vannak becses értékek. A fejletlen gazdasági évek állami támogatása, a nevelő kedvezmények, a bátorító beavatkozások csak előnyére váltak bizonyos ágazatok fejlődésének. Egyes növényi félesé-

gek nem bírják el telünket védőnövény közbevetése nélkül. Ámde a védőnövény szerepe nem évelő, a kasza eltakarítja, mikor a védett féleség már elég erős. Vajjon államunk gazdasági tevékenysége beérte-e a védőnövény szerepével? Alig hisszük, de ezúttal nem kutatjuk. Nekünk most a lélektani eredményekkel van dolgunk s az állami beavatkozást a politikai észrevevéseken és politikai akaratokon próbáljuk nyomon követni. A politikai parancsolás és függés ugyan nem szükségszerű, de lehetséges, föltételezendő velejárója a gazdasági parancsolásnak és függésnek.

1. Az állami alkalmazottak létszáma (a csendőrség, állami és határrendőrség, honvédség, pénzügyőrség levonása után) 1904-ben 207.249, 1907-ben 226.890, 1908-ban 235.705. Az állami alkalmazottak, az államtól rendszeresen élő egzisztenciák száma az utolsó négy évben 14%-kal, közel 30.000-rel szaporodott, ami azt jelenti, hogy a magyar állam újból egy népes várost foglalt el a magyar társadalomtól.* A közel harmadfél-százezer főből álló hadoszlop politikai befolyása, a hivatalos hatalommal való kimutatható visszaélés nélkül is, elég félelmes. Vajjon, ha az állami alkalmazott a kormánynak kellemetlen pártra vagy jelöltre szavaz, ki biztosítja, hogy jutalmul nem kap-e néhány hónap múlva, ha lehet, elbocsátást vagy nyugdíjazást, ha ez lehetetlen, áthelyezést valahova isten háta mögé, vagy ha ez is lehetetlen, oly kis kézjegyet a titkos minősítésben, mely örök mellőzést jelent? A titkosságot indokolásában erkölcs-telennek bélyegző javaslat semmit sem szól a titkos minősítések egyidejű eltörléséről.

A többes szavazat az állami alkalmazottak súlyát fokozza, a nyilvánosság pedig függőséket állandósítja. Politikai fergetegek csillapíthatók le így az állami tisztviselők és alkalmazottak jóindulatával. Ezt a jóindulatot a Bánffy-féle „szelíd nyomás” vagy azok a fizetés-emelések fogják kiváltani, amelyeket eddig is a nagyobb dörömbölés, a nagyobb politikai veszélyesség, nem pedig a nagyobb reászorulás arányában utalt ki a népképviselő. Megdöbbentő eredményeket ad e függő viszony matematikai összefoglalása.

Ha az összes női és a választói jogban más okból nem részesülő alkalmazottak számát a valóságnál bizonyára magasabbnak: 35.000-nek vesszük fel, akkor az állam alkalmazottai 200.000 főnyi táborban fognak a szavazáshoz vonulni. Vagyis a 2,745.593 közvetlen választónak mintegy 7½%-a lenne állami alkalmazott. De a javaslat pluralitásokat állít fel s ennek föltételeiben különösen saját alkalmazottait juttatja

* E számokból hiányzik a közös ügyeket ellátó külügyi, hadügyi, pénzügyi, számvevőszéki és udvari bürokrácia.

sehoh a világon nem létező politikai súlyhoz. A legalább középiskolai minősítést megütő alkalmazottaknak az 1908-i költségvetésben nyokövethető száma: 41.425, amely számnak több, mini felét a kereskedelemügyi és a kultusz-tárcák szolgáltatják. Ha a nem szavazatképes női alkalmazottak számát nagyjából leütjük, a hármás pluralitással még mindig mintegy 75.000-rel gyarapszik az állami alkalmazottak szavazata. Ha ehhez a vagyoni pluralitás és a költségvetésből ki nem mutatható minősítés hármás szavazatjogait is hozzászámítjuk, immár kerek 300.000-re látjuk emelkedni az állami alkalmazottak szavazatát Minthogy pedig (pontos számítások itt lehetetlenek) az állam alkalmazottai nagyobb részökben katonaviselt, családos, a nyugdíjjogosultságnál fogva állandó, arányosan megadóztatott, egyes rétegeikben pedig négy középiskolát végzett egyének, méltán gondolhatjuk, hogy a 200.000 választó további 50%-ának tehát kerek 100.000 alkalmazottnak kettős szavazata lesz. Ezzel az állami alkalmazottak jogosult szavazata 400.000-re emelkedik, az összes jogosult szavazatok 10%-ára.

Ám az állami alkalmazottak eloszlása országunk különböző részein épen nem egyforma. Zömük Budapestre és az ország legfejlettebb, légéért elmésebb, legmagyarabb városaira esik. Nyílt titok továbbá, hogy a kormány a kerületek beosztásában a magyarságnak, tehát a városoknak messzemenő tételnynt fog biztosítani. A négyszázazrek e réven politikai súlyban, félelmetességben, a választás valóságos eredményére kiható befolyásukban még fokozottan megerősödnek. A kerületek egész raja s épen a legértelmesebbek, az államhatalomtól nyilvánvaló függésbe kerülnek s épen csak azok a kerületek maradnak tőle mentesek, amelyekben a függés veszélyéért némileg kárpótolhatná az országot a tisztviselők intelligenciájának és állami megbízhatóságának kívánatossága. Az államhatalom emberei, a minisztériumokból, hivatalokból, állami telepekről a választási terembe bocsájtott rajok nem a tót és oláh analfabétára, nem a máramarosi kazárra nehezednek, hanem a szabad pályán lévő magánértelmiségre, az iparos-, kézműves- és kereskedő-elemekre, a szellem proletárjaira s a városi munkásosztályra. Hiába próbáljuk áltatni magunkat azzal, hogy mintegy 120—130.000 munkásszavazat lesz a négyszázazrek közt. Hisz e munkások anyagilag, törvénybe vésve, egyesülési, gyülekezési és ellenállási jogok híjján legalább annyira függnek az államhatalomtól, mint a tisztviselők.

Hogy az alkalmazottak e négyszázazres függése nem volna a mi országunk sajátos veszélye? Hogy legalább is a pluralitásos országokban a választójog velejárója ez a politikai veszély? Nem tagadjuk; de a veszély két okból nem közelíti meg más országokban azt a

mértéket, mely fölül mi vagyunk kénytelenek aggódni. Először is az eloszlás nyugat ipari országaiban nem ily torlódásos s a politikai veszély nem ily sűrített. Másodszor a városok és ipartelepek a függő értelmiséget ellensúlyozó független elemei egészen más fejlettséget mutatnak nyugaton, mint minálunk. Ezer kereső közül az iparhoz, bányászathoz, kereskedelem- és forgalomhoz tartozik a pluralitásos Belgiumban 498, a pluralitásos Magyarországon 175 egyén. Ennél is nagyobb baj az ellensúlyozás minőségi gyengesége.

2. Az államhatalom, kivált az utolsó időkben, rátette gondoskodó kezét nem egy, elébb autonóm hivatalnok-seregére és se vége se hossza a meglepő deputációknak, melyek törvényes intézményeinkbe be nem foglalt állami gyámságokat sürgetnek. Így formálódott ki a fél-államosításnak valami korcs alakja, gróf Tisza idején egyenest azzal a bevallott rendeltetéssel, hogy az államilag segélyezett kategóriák a közelgő választások alkalmával politikailag alkalmazkodjanak. Az állam nem érte be többé fegyelmi hatalmával, az anyagi ígéretek, mellőzések és jutalmazások puhább eszközéhez nyúlt közéletünk egykor autonóm szerveivel szemben is. Az 1893. IV. t.-c. alapján a vármegyék közigazgatási, árva- és gyámhatósági kiadásaira, továbbá törzsfizetések javítására, új állások rendszeresítésére, dologi kiadásokra, valamint a mutatkozó fedezeti hiányok pótlására pld. az 1908. évi rendes kiadások előirányzatában 18½ millió koronát találunk. A községi- és körjegyzők, valamint a segédjegyzők illetményének állami segéllyel való szabályozására évi ötödfél milliót, az 1908. évi belügyminiszteri előirányzat szerint 4,400.000 koronát költ az állam. Az ország szíve, a székesfőváros, mint törvényhatóság, teljes anyagi függésbe került immár az államhatalommal szemben. A felekezeti és községi iskolák tanítóinak illetménykiegészítésére az 1907. XXVIII. tc. alapján már az 1908. évi kultuszköltségvetés 7,120.000 koronát s az egyházi birtokokkal meg nem áldott felekezeteknek további 7,649,922 K engedélyez s. í. t.

A különbség az e formulák útján fizetett és a valóságos állami alkalmazottak politikai függése között csak az, hogy előbbiek függése, előbbiek nyilvános szavazása a formailag fentartó hatóság transzmisszióján megy át. Az anyagi mellőzéseket, az anyagi kecségtetéseket a formailag fentartó hatóság szívja fel, hogy széthintse alkalmazottai között. *A sweating-rendszer a politikában!*

3. De ezen felül is hány ezer rikító és lappangó tétel kötelezi le a költségvetésben a négyszázazrek plurális „ellensúlyozóit”. A különböző országos tanácsok, minisztériumi bizottságok, melyek olykor egyesületeknek tettetik magukat, külön tanfolyamok, kiküldetések,

kormánybiztoságok, ösztön- és napidíjak: mind megannyi érces telefonszál, mely többes és nyilvános engedelmességhez vezet.

4. Az állami jószágok adásvételei és bérletei megint egy Belgiumban kevéssé ismert eredményt fűznek a nyilvános pluralitáshoz. Az egész művelt terület 5.67%-a az állam kezén van, további 4.62% (egyházi birtok) kezelésére és adományozására ingerenciája van. Mindé birtokok vevői, tisztjei, bérlői, közvetítői, eselédei, napszamosai, továbbá mindazok akik üzleteket kötnek és megbízásokat nyerneik általuk, ez az egész nagy hadsereg újabb tartalékkal gazdagítja a nyíltsisakos pluralitás zászlóaljait. Az állam továbbá rengeteg jószágot ad és vásárol évente. A földművelésügyi miniszter 1908-i részletes kimutatása szerint az eladásra már engedélyezett, de tetteleg még el nem adott állami birtokrészek becseréteke 2,309.416 korona, az eladásra most ajánlott birtokrészeké pedig 1,058.882 korona. Azonban az állam másfelől jószágvásárlóul is szerepel; az állam által telepítvények céljára vásárolt birtokok vételára 5,080.232 korona és a földművelési kormány 1906-ban 107.000 kat. hold parcellázásában működött közre. Azonban a birtokpolitikai érdekeltség-teremtésnek még csak küszöbén állunk,

5. A kereskedelemügyi miniszter, bárha a kontemplált nagy-szabású iparfejlesztési akció még meg sem kezdődött, 1908-ban kerek öt milliót szánt iparfejlesztési célokra s az összes iparfejlesztő segélylekötések az 1907. év október 1-én 34,728.833 koronára rúgtak; kétségkívül további érv a nyilvános és többes szavazás erkölcsi megbízhatósága mellett! 1907 első kilenc hónapjában 11.126 munkást foglalkoztató ipari tevékenység került — a politikai *sweating* újabb eszközéül — állami függésbe. Nem szólunk itt az elengedés formáiban adott kedvezményekről (visszatérítések, vám-, adó- és díjtétel-kedvezmények), sem a kontingentált egyedáruságok kiosztásáról (dohány, só, szesz stb.); mindezek természetesen a független politikai állásfoglalás megannyi biztosítékai. De az állam, mint mezőgazdasági és ipari termelő és fogyasztó is jelentős, Az állami őserdők szűz csöndjét időnkint plurális és nyilvános szavazók árlejtő larmája hasogatja meg. Az állam továbbá a legnagyobb ércbányász, a legnagyobb vasgyáros, a legnagyobb gépgyáros. Hadserege, hivatalai, üzemei számára állandó, óriási vásárlásokat folytat. Szinte minden második ember pénzt vagy árút kap az államtól. Vagy legalább is kedvezményt, engedést, elnézést, leírást. Hogy a szubvenciók, adásvételek, árlejtések nyilvánosak s így politikailag veszélytelenek? Ugyan, ugyan! Nem lehet-e a legolcsóbban vállalt építkezést utólagos pótmunkák honorálásával megdrágítani? Nem lehet-e a legdrágább bérletet ingyen építkezéssel, a föld és a nép kizsárolásának eltűrésével olcsóvá tenni? Mindezek az

aggódó föltételezések benne vannak már választójogunkban, amikor az összeférhetetlenség korlátai közé szorítja a szenvedő választójogot. Az aktív választójog nyilvánossága most homlokegyenest ellenkező föltételezéseket kodifikál.

II.

Kulturfejlődésünknek kényszerérett íze van. Aránytalanul sok ember vár vagy félt valamit, függ és él az államhatalomtól, Közéletünk sok nemes törekvés mellett, a felszínesség minden ismérvét mutatja; beérjük az értékes látszatával s örülünk, ha összetévesztik gazdálkodásunkat a nyugattal. Jobb jövőre hivatott nemzetünk életét pontosság híjján általánosítás, kezdeményezés helyett hiszékenység, önállóság helyett kilincselés töltötte meg. Fullasztó számum hömpölyög át minden termelésünkön, kapitalizmusunk nagyobbik fele elhallgatásból él, a reklám visszájából. A ki csak állandóságra, nyugalomra, csöndre, biztonságra törekszik, beteg gyávasággal futkos az intézményes állandóság, névtelenség, felelőtlen függés: az állam után. Ma-holnap a maga lábán járó kezdeményezés szükségképen a kalandorság asszociációit kelti Magyarországon. Ki mer kikezdeni a kormánnyal? Ki mer moccani az állam nélkül? Ki hagyja ki kalkulációjából az államot? Pedig az állami nyugdíj túlbecsülése, az állami termelés és fogyasztás túltengése minden más termelést és fogyasztást és minden politikai lendületet megsibbaszt.

És egyre sűrűbb menetekben, mint a régi Rómába a behódoló törzsek, vonulnak osztályok és foglalkozások, felekezetek és egyletek az állam tetőzete alá. Államilag szubvencionált pólya fogadja a cse-csemőt, mikor világra jön. Az állam fizeti a papot, aki megkereszteli, a hivatalnokot, aki bejegyzi. Ő díjazza a tanítót, ő ajánlja a kiadók tankönyveit és a gyáros tanszereit s fizeti a tankönyv íróit és bírálóit, A tőle vett fából és vasból ácsolják az iskolapadokat. Tőle élnek a könyvkiadók, a dohánytőzsdések, a festők, a vámszedők, a szakírók, a művelődési és iparfejlesztő, mezőgazdasági és közlekedési társulatok, az *OMGE* és az *Akadémia*, valamint ez országban majd mindenki, aki szaval vagy énekel. Azok, akiknek terveik vannak s azok, akiknek romjaik vannak. Azok, akik lármáznak s azok, akik hallgatnak. Az államtól kér szubvenciót a háziipar és az élelmiszerexport, a kézműves és a nagyiparos, kölcsönt vár tőle a színész, betétet a bankár. Az ő pénzén épül az út, amely átvezet a birtokosok földjén s az arra könyöklő zsellérteleken, ő szabályozza, ahol jönak látja, a folyókat és tavakat, ő kotortatja, ahol neki tetszik, az iszapot, ő vezeti, amerre kedve tartja, a vasutat és a csatornát, ő aranyozza meg a folyam

hajóit és hídjait s a tenger hajóit és kikötőit. Kedvez azoknak, akik polgárait átviszik a tengeren és kedvez azon polgárainak, akik nem kelnek át a tengeren. Az ő pénzén énekel a tenorista az Operában, ő pénzeli a csillagdat, az ókori klasszikusokat és a földrengést s ő a könyvtárak, múzeumok, napilapok és klinikák mecénása. Tőle függ, ki kap vetőmagot, docentúrát, facsemetét, telepestelket, rangot, hirdetést, mikroszkópot, svájci üszőt, alapítványi betegágyat, államtitkárságot és kivándorlási útlevelet. Szeretettel borul mellére gazdag és szegény, a pályáján elinduló s a nyugdíjba készülő, a címet, vagyont, türelmet óhajtó. Ő engedi el az adót, a hadgyakorlatot, a minősítést, a hivatalos órát, az egyetemi félét. Hozzá menekül a letört úr és a lehiggadt demagóg. És mindezeket egyaránt, a becsületeseket és a cédákat, a meglapulókat és a cinikusokat, az adósságban úszókat és a kapzsiakat, Andrassy Gyula gróf íme tetemre hívja, hogy nyilvános és többes szavazattal tegyenek tanúságot erkölcsi függetlenségükről.

Ifj. Leopold Lajos.

